08/05/2021

Μητροπολίτης Αυστρίας: “Θανάτου εορτάζομεν νέκρωσιν”

/ Γνώμες

Γράφει ο Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Αυστρίας, Υπέρτιμος και Έξαρχος Ουγγαρίας και Μεσευρώπης κ. Αρσένιος.

«Θανάτου ἑορτάζομεν νέκρωσιν, ᾅδου τὴν καθαίρεσιν, ἄλλης βιοτῆς, τῆς αἰωνίου ἀπαρχήν, καὶ σκιρτῶντες ὑμνοῦμεν τὸν Αἴτιον».[1]

«Ξέρεις τί σημαίνει «Θανάτου ἑορτάζομεν νέκρωσιν, ᾅδου τὴν καθαίρεσιν»; Σημαίνει ὅτι ἐκεῖ ποὺ εἴμαστε καταδικασμένοι γιὰ τὸν αἰώνιο θάνατο, ὁ Θεὸς μᾶς πῆρε καὶ μᾶς ἔβγαλε ἀπέναντι, στὴν αἰώνια ζωή, γεφυρώνοντας ἔτσι ἕνα χάσμα αἰώνων. Αἰῶνες ὁλόκληρους ὁ κόσμος δὲν μποροῦσε νὰ περάσει στὴ σωτηρία. Κατάλαβες λοιπὸν τί ἔκανε ὁ Χριστός; Ποιός μποροῦσε νὰ νεκρώσει τὸν θάνατο; Κανένας. Μόνο ὁ Χριστός μας. Καὶ τώρα ἑορτάζομεν «ἄλλης βιοτῆς, τῆς αἰωνίου, ἀπαρχήν» καὶ «σκιρτῶντες ὑμνοῦμεν τὸν Αἴτιον». Ξέρεις τί θὰ πεῖ «σκιρτῶντες»;

Θὰ πεῖ χοροπηδῶντας. Ἔχεις δεῖ τὰ κατσικάκια ἔξω στὰ χωράφια, μαζὶ μὲ τὴν μητέρα τους, ποὺ πηδᾶνε καὶ πίνουν λίγο γάλα ἀπὸ τὴν μητέρα τους καὶ ξαναπηδᾶνε; Αὐτὸ εἶναι τὸ σκίρτημα. Ἐμεῖς οἱ Χριστιανοὶ θὰ ἔπρεπε νὰ ψάλλουμε τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη» καὶ νὰ σκιρτοῦμε, νὰ χοροπηδοῦμε. «Θανάτου ἑορτάζομεν νέκρωσιν». Δὲν ὑπάρχει χαρὰ μεγαλύτερη ἀπ' αὐτή».[2]

Εἶναι ἴσως σὲ πολλοὺς γνωστὰ τὰ παραπάνω λόγια τοῦ Ἁγίου Πορφυρίου τοῦ Καυσοκαλυβίτου στὸν προσωπικὸ γιατρὸ καὶ πνευματικὸ τέκνο του, μὲ πηγὴ ἐμπνεύσεως τὸ ἀναστάσιμο τροπάριο.

Γιατί δὲν ὑπάρχει μεγαλύτερη χαρὰ ἀπὸ τὴ νέκρωση τοῦ θανάτου; Ξεπερνῶντας τὶς μυριάδες σελίδες σχετικῶν ἐπιστημονικῶν καὶ φιλοσοφικῶν κειμένων, ἂς σκεφθοῦμε ἁπλά, πώς ἀκούει ἕνας σύγχρονός μας καὶ μάλιστα γιατρὸς νὰ γίνεται λόγος μὲ τόσο ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὸ θάνατο καὶ τὴ νέκρωσή του. Πρόκειται γιὰ μιὰ ἄχρηστη ταυτολογία ἢ γιὰ ἕνα ὀξύμωρο σχῆμα;

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἡ διάθεση ὅλων μας, τῶν μεγαλυτέρων στὴν ἡλικία, ἀλλὰ πολλὲς φορὲς καὶ τῶν πολὺ νεωτέρων, βρίσκεται συχνὰ κυριαρχημένη ἀπὸ τὸν φόβο ἑνὸς κενοῦ, ἑνὸς χάσματος ἀΰλου ἀλλὰ καὶ νοητοῦ ποὺ βρίσκεται ἤδη κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μας, συχνὰ μᾶς ἀκυρώνει τὸ παρὸν καὶ ἐξαφανίζει τὸ μέλλον. Βλέπομε τὴν ὕλη νὰ φθείρεται καὶ ζοῦμε χωρισμοὺς ἀπὸ καταστάσεις, ἀπὸ τόπους ἀλλὰ κυρίως ἀπὸ πρόσωπα. Στὶς κηδεῖες τῶν Χριστιανῶν ἀκοῦμε ὅτι ἡ λύση τοῦ φυσικότατου δεσμοῦ ψυχῆς καὶ σώματος, ὁ θάνατος, εἶναι ὄντως φοβερότατο μυστήριο. «Πῶς παρεδόθημεν τῇ φθορᾷ καὶ συνεζεύχθημεν τῷ θανάτῳ;».[3]Ἡ ἐρώτηση τοῦ ἰδιομέλου τροπαρίου γεννιέται αὐτόματα στὸ νοῦ μας μὲ ἀφορμὴ τὴν κοίμηση ἀγαπημένου προσώπου ἢ μαθαίνοντας τὶς ἐξελίξεις τῆς ἀπειλητικῆς ἐπιδημίας. Ἀντὶ νὰ πνίγωμε τὴν ἐρώτηση μὲ θλίψη καὶ ἀπογοήτευση, χρειάζεται νὰ τὴν ἀπαντοῦμε μὲ αὐτογνωσία καὶ ταπείνωση. Δὲν εἴμαστε βέβαια σκιὲς ποὺ περνοῦμε σὰν σὲ ὄνειρο, ὅπως ἔγραψε ὁ Πίνδαρος. Δὲν ζοῦμε μόνο γιὰ τὰ συμπόσια, τὰ στολίδια καὶ τὶς ἀνθρώπινες σχέσεις ποὺ τόσο λυποῦνταν ὅταν τὰ ἔχαναν οἱ νεκροὶ στὶς ἐπιτύμβιες στῆλες τῆς ἀρχαιότητος. Πολὺ πρὶν τὸ χωρισμὸ ἀπὸ τὰ γήινα, μποροῦμε νὰ ἀποφύγωμε τὸ «θάνατο» καὶ νὰ ζήσωμε τὴν ἀληθινή μας ἱστορία.

Ἡ γνώση τῆς ἱστορίας τοῦ γένους μας δὲν ἀπαντᾷ μόνο στὸ ἐρώτημα «Πῶς παραδοθήκαμε στὴ φθορά» ἀλλὰ καὶ πῶς ἔχομε τὴ δυνατότητα νὰ ξαναβροῦμε αἰώνια, χωρὶς τέλος, τὴν ἀφθαρσία. Ἀναγνωρίζομε μαζὶ μὲ τὸν Ψαλμωδό, ὅτι «Κύριος αὐτός ἐστιν ὁ Θεός ἡμῶν, Αὐτὸς ἐποίησεν ἡμᾶς καὶ οὐχὶ ἡμεῖς».[4] Ἀναγνωρίζομε ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ὁ Δημιουργός μας. Τὸ «πλαστουργόν Του πρόσταγμα» εἶναι ἡ ἀρχή μας καὶ ἡ ὑπόστασή μας, ψάλλει ὁ Ὑμνῳδὸς καὶ συνεχίζει ὁμολογητικά, σὲ δεύτερο πρόσωπο: «Ἀπὸ γῆ ἔπλασες τὸ σῶμα μου καὶ, ἐπειδὴ θέλησες νὰ μὲ συμπήξεις ὡς ζωντανὸ ὂν ἀπὸ ὁρατὴ καὶ ἀόρατη φύση, μοῦ ἔδωσες

ψυχὴ μὲ τὴ θεία καὶ ζωοποιὸ πνοή Σου...».[5] Σὲ ἄλλο τροπάριο ὁ Ὑμνῳδὸς ὁμολογεῖ ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν Δημιουργό του: «Κατ΄εἰκόνα καὶ ὁμοίωσή Σου πλαστούργησες τὸν ἄνθρωπο, τὸν τοποθέτησες στὸν Παράδεισο γιὰ νὰ ἐξουσιάζει τὰ κτίσματά Σου. Ὁ ἄνθρωπος, ξεγελασμένος ἀπὸ τὸ φθόνο τοῦ διαβόλου, «μετέσχε» τῆς βρώσεως καὶ ἔγινε παραβάτης τῶν ἐντολῶν Σου. Γι΄αὐτὸ ἀποφάσισες νὰ ἐπιστρέψει πάλι στὴ γῆ ἀπὸ τὴν ὁποία πλάσθηκε καὶ νὰ ἀναζητεῖ τὴν ἀνάπαυση».[6]

Τώρα ὅμως ἡ περιπλάνηση τοῦ κάθε ἀνθρώπου ποὺ ἀναγνωρίζει τὸν Χριστὸ ὡς τὸν ἀληθινό του Κύριο τελείωσε. Ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου καὶ ἕνας θάνατος «ἔγινε πρόξενος ἀθανασίας».[7] Ὁ Θεάνθρωπος κατετέθη στὸ μνῆμα ἀλλὰ ἀναστήθηκε καὶ ἄνοιξε ὁ Παράδεισος!

Ἡ νέκρωση τοῦ θανάτου καὶ ἡ κατάργηση τοῦ ᾅδου ἀποτελοῦν γιὰ τὸ γένος τῶν Χριστιανῶν τὸ κεντρικὸ μήνυμα τοῦ Πάσχα, τῆς ἑορτῆς τῶν ἑορτῶν, τῆς πανηγύρεως τῶν πανηγύρεων.

Πῶς ὅμως τὸ ἀνθρώπινον γένος ἔλαβε πεῖρα θανάτου; Ἡ ἁμαρτία ὡς παρακοὴ καὶ ἐπανάσταση κατὰ τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ ἀπομάκρυνε καὶ ἀπομακρύνει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ Ἐκεῖνον ποὺ εἶναι ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἀπευθυνόμενος στοὺς Ρωμαίους βεβαιώνει ὅτι ὁ θάνατος ἐπῆλθε στοὺς ἀνθρώπους «διὰ τῆς ἁμαρτίας»[8] καὶ ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος προσθέτει: «[...] μηδὲ θάνατον τρέμωμεν, ἀλλὰ ἁμαρτίαν. Οὐ γὰρ θάνατος ἁμαρτίαν ἔτεκεν, ἀλλὰ ἁμαρτία θάνατον ἡμῖν ἐγέννησε· θάνατος δὲ ἁμαρτίας γέγονε φάρμακον»[9]. Μὲ βάση αὐτὴ τὴ σκέψη ἐξάγει τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ θάνατος δὲν εἶναι φοβερός. Μᾶς προτείνει νὰ προσέξωμε τὸν προφητικὸ λόγο: «Τίμιος ἐναντίον Κυρίου ὁ θάνατος τῶν ὁσίων αὐτοῦ» καὶ «Θάνατος ἁμαρτωλοῦ πονηρός»[10].

Οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι, τὰ πρῶτα πλάσματα τοῦ Δημιουργοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, μὲ τὴν κακὴ χρήση τοῦ αὐτεξουσίου, βίωσαν πρῶτοι τὸν πνευματικὸ θάνατο καὶ ὡς συνέπειά του, τὸν σωματικὸ θάνατο. Στὸ πρόσωπο τοῦ Ἀδὰμ ἁμάρτησαν καὶ ὅλοι οἱ ἀπόγονοί του. Ὁ θάνατος μεταδόθηκε σὲ ὅλο τὸ ἀνθρώπινο γένος.[11] Ὁ Θεὸς δὲν δημιούργησε τὸν θάνατο. «Ὁ Θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίησεν οὐδὲ τέρπεται ἐπ᾽ ἀπωλείᾳ ζώντων»[12]. Ἀντίθετα μὲ τὴν ἐντολή Του, ἐμπόδιζε τὴ γένεσή του, χωρὶς ὡστόσο νὰ παραβιάζει τὴν ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου.[13]

Ὁ θάνατος κατὰ τὴν Ὀρθόδοξη Θεολογία καὶ τὴ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας μας εἶναι ἡ ἀλλοτρίωση τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν πηγὴ τῆς ζωῆς, τὸ Θεό. Ὁ ἄνθρωπος δὲν ὑφίσταται ὡς ἁπλὴ βιολογικὴ μονάδα, ἀλλὰ ὡς πρόσωπο ποὺ διαθέτει νοῦ, ἐλευθερία καὶ κυριαρχικὴ ἐξουσία στὴν κτήση. Δὲν ἦταν ἐξ ἀρχῆς οὔτε θνητός, οὔτε ἀθάνατος. Τοποθετήθηκε στὸ μεθόριο τῆς θνητῆς καὶ τῆς ἀθανάτου φύσεως

καὶ ἦταν δεκτικὸς ἀμφοτέρων. Ἀναφερόμενος στὸ ζήτημα ὁ Ἅγιος Θεόφιλος Ἀντιοχείας σημειώνει: «οὔτε οὖν ἀθάνατον αὐτὸν ἐποίησεν οὔτε μὴν θνητόν, ἀλλά, [...] δεκτικὸν ἀμφοτέρων, ἵνα εἰ ῥέψῃ ἐπὶ τὰ τῆς ἀθανασίας τηρήσας τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, μισθὸν κομίσηται παρ΄Αὐτοῦ τὴν ἀθανασίαν καὶ γένηται Θεός, εἰ δ΄ αὖ τραπῇ ἐπὶ τὰ τοῦ θανάτου πράγματα παρακούσας τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς ἑαυτῷ αἴτιος ᾖ τοῦ θανάτου. Ἐλεύθερον γὰρ καὶ αὐτεξούσιον ἐποίησεν ὁ Θεὸς τόν ἄνθρωπον»[14]. Ὁ ἄνθρωπος ὡς λογικὸ καὶ ἐλεύθερο ὂν εἶχε τὴν ἐπιλογὴ εἴτε νὰ τηρήσει τὴν ἐντολή τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ καταστεῖ μέτοχος τῆς ἀθανασίας Του, εἴτε νὰ παρακούσει αὐτὴν καὶ νὰ καταστεῖ μέτοχος τοῦ θανάτου. Ὁ ἄνθρωπος διάλεξε τὸ θάνατο ἀπὸ ἀμέλεια καὶ παρακοή, γράφει ὁ Ὁμολογητὴς τοῦ 2ου αἰῶνος· αὐτὸν ὅμως τὸ θάνατο ὁ Θεός, ἀπὸ φιλανθρωπία καὶ ἐλεημοσύνη, τὸν δωρίζει στὸν ἄνθρωπο, ὥστε ἂν θέλει νὰ μπορεῖ «περιποιήσασθαι ἑαυτῷ τὴν αἰώνιον ζωήν. Ἔδωκεν γὰρ ὁ Θεὸς ἡμῖν νόμον καὶ ἐντολὰς ἁγίας, ἃς πᾶς ὁ ποιήσας δύναται σωθῆναι καὶ τῆς Ἀναστάσεως τυχὼν κληρονομῆσαι τὴν ἀφθαρσίαν».[15]

Ὁ Θεός,«ὁ μόνος ἔχων ἀθανασίαν»[16], ὡς αὐτοζωὴ καὶ πηγὴ τῆς ζωῆς, ἔκτισε τὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου ὄχι ἀφ’ ἑαυτῆς ἀθάνατη ἀλλὰ μὲ τὴ δυνατότητα νὰ φθάσει στὴν ἀθανασία. Ἀποτέλεσμα τῆς δημιουργικῆς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ εἶναι καὶ ἡ φυσικὴ ζωὴ στὴν ὁποία μετέχει ὁ ἄνθρωπος. Μὲ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴ ἑνωμένα πραγματώνεται ἡ ἔνθεος ζωὴ ποὺ εἶναι μετοχὴ στὴ θεοποιὸ ἐνέργεια. Κατὰ τὸν Ἅγιο Γρηγόριο Παλαμᾶ «Ἡ μὲν φυσικὴ ζωὴ καὶ ὕπαρξις καὶ γνῶσις καὶ ὅσα τῶν τοιούτων, τῶν θείων ἐνεργειῶν ἀποτελέσματά εἰσιν, ἀλλ’ οὐχὶ ἐνέργειαι κυρίως. Τῶν δὲ ὑπαρχόντων τε καὶ ζώντων θείως καὶ ὑπερφυῶς ἡ ἔνθεος ζωὴ καὶ χάρις ἐνέργειά ἐστιν ὡς ἀληθῶς θεία καὶ ὑπερφυής, καθ’ ἣν ἕνωσις γίνεται Θεοῦ καὶ τῶν ἀξιῶν Θεοῦ».[17] Ἡ τελείωση στὴ ζωὴ αὐτὴ ποὺ θὰ πραγματοποιοῦνταν μὲ τὴν τήρηση τῆς θείας ἐντολῆς, δηλαδὴ μὲ τὴ διατήρηση τῆς μετοχῆς του στὴ θεία ἐνέργεια, ματαιώθηκε μὲ τὴν παρακοή.[18]

Ὁ θάνατος εἰσῆλθε στὸν κόσμο ὄχι ὡς ἐκδίκηση τοῦ Θεοῦ, ἀλλ΄ ἐξ αἰτίας τῆς κακῆς χρήσεως τοῦ αὐτεξουσίου τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ἀποτέλεσμα τῆς παρακοῆς του. Κατὰ τὸν Ἀπόστολο Παῦλο, «δἰ ἑνὸς ἀνθρώπου ἡ ἁμαρτία εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ θάνατος, καὶ οὕτως εἰς πάντας ἀνθρώπους ὁ θάνατος»[19]. Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος Παλαμᾶς σημειώνει ὅτι ὁ Θεὸς πρὸ τῆς πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου, φανέρωσε τὸ θέλημά Του, ποὺ ὁδηγοῦσε στὴν ἀθανασία. Καὶ προεῖπε φανερὰ καὶ προειδοποίησε ὅτι ἡ ἀθέτηση τῆς ζωοποιοῦ θείας ἐντολῆς θὰ ἦταν θάνατος[20].

Οἱ ἐπιπτώσεις τῆς προγονικῆς ἀποφάσεως ἦσαν καταλυτικὲς γιὰ ὁλόκληρη τὴν ἀνθρωπότητα. Ἡ διακοπὴ τῆς κοινωνίας μὲ τὸ Θεὸ νέκρωσε τὰ πνευματικὰ αἰσθητήρια καὶ ὁδήγησε στὸν ψυχικό, τὸν πνευματικὸ θάνατο ὡς συνέπεια τῆς

παρακοῆς τοῦ θείου θελήματος. Ἀκολούθησε ὁ σωματικὸς θάνατος, συνέπεια τοῦ πνευματικοῦ θανάτου, ποὺ κληρονομοῦμε ὅλοι. Ἡ θνητότητα τοῦ σώματος ἀποκαλύπτεται ὡς παρατεταμένος θάνατος, κατὰ τὸν Ἅγιο Γρηγόριο τὸν Παλαμᾶ, ἢ καλύτερα ὡς μύριοι διαδοχικοὶ θάνατοι μέχρι νὰ ἐπέλθει ὁ ὁριστικὸς θάνατος τοῦ σώματος[21]. Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος μᾶς κατευθύνει στὴ διαπίστωση τῆς ὑπερβολικῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, μέσα ἀπὸ τὶς δυνατότητες ποὺ ἔδωσε στὸν πεπτωκότα ἄνθρωπο: τοῦ ἔδωσε ὅσο χρόνο χρειάζεται γιὰ νὰ ὁδηγηθεῖ στὴ μετάνοια, τὸν παιδαγωγεῖ εὐσπλαγχνικὰ καὶ εὐλογεῖ τὸν πολλαπλασιασμὸ τῶν ἀπογόνων του, γιὰ νὰ μὴν περιέλθει σὲ ἀπόγνωση, καθὼς ὁ ἀριθμὸς τῶν γεννήσεων ὑπερβαίνει τὸν ἀριθμὸ τῶν θανάτων. Πολλοὶ ἀπόγονοι τοῦ Ἀδὰμ ἔγιναν πολὺ καλλίτεροί του ὡς πρὸς τὴ θεογνωσία, τὴν ἀρετὴ καὶ τὴν γνώση. Ἐπειδὴ ὅμως κανεὶς δὲν ζοῦσε τελείως ἀναμαρτήτως, φρόντισε νὰ ἀσκήσει τὴ θεία οἰκονομία Του γιὰ νὰ θεραπεύσει τὸ τραῦμα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Τὴν κατάλληλη στιγμὴ βλάστησε ἡ πολυύμνητος ράβδος, ἡ Ὑπεραγία Θεοτόκος, ἀπὸ τὴν ὁποία θὰ ἄνθιζε ὁ Χριστός[22].

Ὁ θάνατος, ὡς χωρισμὸς καὶ ἀπουσία ζωῆς κατανοεῖται συνήθως ὡς τιμωρία ἢ αὐτοτιμωρία τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν αὐτὴ σημασία προσλαμβάνει καὶ ἡ αἰωνία κόλαση. Οἱ Πατέρες ὅμως ἀναφερόμενοι στὸ θάνατο, τονίζουν ὅτι καὶ δι’αὐτοῦ ἀποδεικνύεται ἡ φιλανθρωπία, τὸ ἔλεος καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Κατὰ τὴν χριστιανικὴ ὀρθόδοξη ἄποψη, ἡ « σωτηρία» εἶναι ἡ θεραπεία τῶν τραυμάτων τοῦ κατ᾽ εἰκόνα Θεοῦ πλασμένου ἀνθρώπου καὶ ἡ ἀθανασία εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς μεθέξεώς του στὶς θεῖες ἐνέργειες. Παραδείσια ζωὴ εἶναι λοιπὸν φιλία καὶ κοινωνία μὲ τὸ Θεό, ἐνῶ ἡ κόλαση, ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο, ἀμεθεξία, ἀκοινωνησία, ἀφιλία καὶ ἀνέραστη ζωή.[23] Ὁ θάνατος βεβαίως διατάραξε τὴ σχέση δημιουργοῦ – δημιουργήματος˙ τὸ πλάσμα ἐκδιώχθηκε ἀπὸ τὸν δημιουργηθέντα, ἀπὸ τὸν Πλάστη του Παράδεισο, καὶ ὁ Ὑμνῳδὸς φαντάζεται τὸν Ἀδὰμ στὴν ἀντίπερα ὄχθη, νὰ ὀδύρεται «θρηνῶν, τὴν ἰδίαν γύμνωσιν».[24] Ἡ ἁμαρτία καὶ παρακοὴ τοῦ θείου θελήματος τὸν κατέστησαν ἀδύναμο καὶ εὐάλωτο, ἀπεστερημένο ἀπὸ τὰ ἀγαθά καὶ κυρίως ἀπὸ τὴν κοινωνία μὲ τὸ Θεό, τὴ θεία ἀπόλαυση καὶ τὴν αἰώνιο ζωή. Αὐτὸς ποὺ γεννήθηκε γιὰ τὴν ἀθανασία ἀναφωνεῖ θρηνητικά : «ὁ ποτὲ βασιλεὺς τῶν ἐπιγείων πάντων κτισμάτων Θεοῦ, νῦν αἰχμάλωτος,... τῆς νεκρώσεως τὴν δοράν, ὡς θνητός, ἐλεεινῶς περιφέρω».[25] Τὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖο προόριζε τὸν ἄνθρωπο γιὰ τὴν ἀθανασία φαινομενικὰ ἀπέτυχε˙ ὁ ἐχθρὸς ὁ παμπόνηρος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, κατάφερε «ὑπὸ μιᾶς ἀθέσμου συμβουλῆς» νὰ παραπλανήσει τὸν ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος ἔπεσε θύμα του. Ὁ ἐχθρὸς τοῦ ἀφαίρεσε τὴν στολὴ τῶν ἀγαθῶν χαρισμάτων καὶ ὅλον τὸν πλοῦτο τῶν δωρεῶν τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν κατέστησε γυμνό. Ὁ πεπτωκὼς ἄνθρωπος, συναισθανόμενος τὴν τραγικότητα τῆς καταστάσεώς του, ὀδύρεται καὶ ἀναπολεῖ τὴν προτέραν ζωὴ καὶ

ἱκετεύει τὸ Θεὸ νὰ ἀναμορφώσει «τὸ ἀρχαῖον κάλλος».

Ὁ Θεός ἦταν ἀδύνατο νὰ ἀφήσει τὸ πλάσμα του δέσμιο τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου. Ἔχει σχέδιο γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς ἐκπεσούσης φύσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς σωτηρίας του ἀπὸ τὴ φθορὰ καὶ τὸ θάνατο. Τὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴν σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τὸ σχέδιο τῆς Θείας Οἰκονομίας. Ἡ σωτηρία δὲν περιορίζεται ἁπλῶς στὴ συγχώρηση τῶν ἁμαρτιῶν ἀλλὰ εἶναι ὀντολογικὴ ἀνακαίνιση ὁλοκλήρου τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου. Ἀρχικά, ὁ Θεὸς διὰ τῶν Προπατόρων, Πατριαρχῶν καί Προφητῶν, μετέφερε στὸ λαὸ τὶς ὑποσχέσεις Του γιὰ σωτηρία καὶ τοὺς ὁδήγησε στὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας, ὅπου προαναγγέλθηκε ἡ ἀναμενομένη ἐκπλήρωση τῆς ὑποσχέσεώς Του διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Μὲ τὴν κατὰ σάρκα Γέννηση τοῦ Κυρίου τὸ σχέδιο τῆς Θείας Οἰκονομίας γίνεται ὁρατὸ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους. Ὅλα τὰ στάδια τῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ, ἡ διδασκαλία Του, τὰ θαύματά Του, τὸ Πάθος καὶ ἡ Ἀνάστασή Του, ἡ εἰς Οὐρανοὺς Ἀνάληψη τοῦ Θεανθρώπου καὶ ἡ Κάθοδος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, εἶναι βασικὰ γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ σχέδιο τῆς Θείας Οἰκονομίας συνεχίζεται μέσα στὴν Ἐκκλησία.[26] Μέσα στὸ θεοΐδρυτο θεσμὸ τῆς Ἐκκλησίας συντελεῖται τὸ ἀπολυτρωτικὸ γιὰ τοὺς ὅλους ἀνεξαιρέτως τοὺς ἀνθρώπους ἔργο τοῦ Κυρίου μέσῳ τῆς κοινωνίας τῆς Θείας Χάριτος διὰ τῶν Ἱερῶν Μυστηρίων (πρωτίστως τοῦ Ἱεροῦ Βαπτίσματος καὶ τῆς Θείας Εὐχαριστίας) ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἀδιαλείπτου δοξολογίας τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ καὶ τῆς διὰ τῆς προσευχῆς ἑνώσεως μὲ Ἐκεῖνον τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων καὶ ὅλης τῆς κτίσεως.

Μοναδικὸς πάροχος τῆς σωτηρίας τοῦ τρεπτοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ Ἐκκλησία, κάτι ποὺ ὁ Ἅγιος Κυπριανὸς Καρχηδόνος διατύπωσε πολὺ νωρὶς σημειώνοντας: “Extra ecclesiam salus non est” ,δηλαδή, «ἐκτὸς Ἐκκλησίας δὲν ὑπάρχει σωτηρία».[27]

Διὰ τοῦ μυστηρίου τῆς ἐνσάρκου Οἰκονομίας τοῦ Κυρίου ἐπετεύχθη ἡ δυνατότητα ἀπομακρύνσεως τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸ κακὸ καὶ ἡ ἐνσυνείδητη ἐπιστροφή του στὸ ἀγαθὸ. Ὅπως ἡ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἔγινε ἑκουσίως ἐκ μέρους τοῦ ἀνθρώπου , ἔτσι ἑκουσία χρειάζεται νὰ εἶναι καὶ ἡ ἐπάνοδός του ὄχι στὴν ἐξουσία, ἀλλὰ στὴν Ἀγάπη Του. «Ὁ ἄνθρωπος δημιουργήθηκε θεοειδὴς καὶ μακάριος τιμημένος μὲ τὸ «αὐτεξούσιον» … γράφει ὁ Ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης: « Θὰ ἔχανε ὸ ἀξίωμά του αὐτὸ ἂν ἀναγκάζονταν νὰ ἀλλάξει κατάσταση διὰ τῆς βίας. Ἡ ἀνθρωπίνη φύση πού, μὲ τὴν αὐτεξούσιον κίνησή της, ὅρμησε μὲ ἐπιθυμία σὲ κάτι μὴ ἐπιτρεπτό, ἀπομακρυνομένη ἀπὸ αὐτὸ βιαίως καὶ καταναγκαστικὰ θὰ ὑφίστατο ἀφαίρεση τοῦ προηγουμένου ἀγαθοῦ καὶ ἀποστέρηση τῆς «ἰσοθέου» τιμῆς, διότι τὸ «αὐτεξούσιον» εἶναι «ἰσόθεον». Γιὰ νὰ ἐπιτευχθοῦν καὶ τὰ δύο, δηλαδὴ νὰ διατηρηθεῖ τὸ «αὐτεξούσιο» καὶ νὰ ἐξαλειφθεῖ τὸ κακό, ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ προνόησε νὰ ἀφήσει τὸν ἄνθρωπο νὰ πραγματοποιήσει τὴ βούλησή του, γιὰ

νὰ γευθεῖ τὰ κακὰ ποὺ ἐπιθύμησε καὶ ἀφοῦ ἐμπειρικὰ καταλάβει τί ἀντάλλαξε μὲ τί, νὰ παλινδρομήσει πάλι ἀπὸ ἐπιθυμία, πρὸς τὴν ἀρχικὴ μακαριότητα, ἐπιθυμῶντας ἑκουσίως νὰ ἀποβάλει ἀπὸ τὴ φύση του κάθε τὶ τὸ ἐμπαθὲς καὶ ἄλογο, σὰν νὰ ἦταν ἕνα βαρὺ φορτίο».[28]

Ἡ ἀποκατάσταση τοῦ ἀνθρώπου ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ μάλιστα μὲ τὴν θυσία Του. Ὁ Θεὸς ἀπέστειλε τὸν Υἱό Του στὴ γῆ, ὁ ὁποῖος ἔδωκε Ἑαυτὸν ἀντίλυτρον ὑπὲρ πάντων.[29] Ἔτσι, γίνεται ἀντιληπτὸ ὅτι ἡ θυσία τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἀποτελεῖ προαπαιτούμενο στὴν ἱστορία τῆς Θείας Οἰκονομίας, προκειμένου ὁ πεπτωκὼς ἄνθρωπος νὰ ἐπανέλθει εἰς τὸ πρότερον, νά ἀναζωογονηθεῖ καὶ νὰ ἀποκτήσει καὶ πάλι τὴ Χάρη. Ἡ θυσία τοῦ Αἵματος τοῦ Ἰησοῦ εἶναι τὸ μέσον μὲ τὸ ὁποῖο ὁ Θεὸς ἐλευθερώνει καὶ σώζει τὴν ἀνθρωπότητα ἀπὸ τὴν ἁμαρτία καὶ τὸ θάνατο. «Ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρωσιν διὰ τοῦ Αἵματος Αὐτοῦ, τὴν ἄφεσιν τῶν παραπτωμάτων, κατὰ τὸν πλοῦτον τῆς Χάριτος Αὐτοῦ».[30]

Ὁ Χριστός μιλῶντας στοὺς μαθητές Του λίγο πρὶν ἀπὸ τὸ Πάθος δήλωσε ὅτι «ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι, καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν Αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν».[31] Τὸ λύτρον δὲν εἶναι ἀντίτιμο ποὺ πλήρωσε ὁ Χριστὸς πάνω στὸν Σταυρὸ γιὰ νὰ ἐλευθερωθεῖ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὸ θάνατο. Τὸ λύτρο σχετίζεται μὲ τὴ θυσία τοῦ Ἰησοῦ, μὲ κίνητρο τὴν θυσιαστικὴ ἀγάπη, γιὰ τὴ λύτρωσή τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς ἁμαρτίας, «Ἐξηγόρασας ἡμᾶς ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου τῷ τιμίῳ Σου αἵματι», ἀναφέρει ἡ ὑμνολογία τῆς Ἐκκλησίας μας. «Τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου ἀποτελεῖ τὸ ἀντίλυτρον γιὰ τὴν λύτρωση τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀποδεικνύει τὸν θυσιαστικὸ ἔρωτα τοῦ Θεοῦ γιὰ τὸν ἄνθρωπο, τὴν παλινόρθωση τοῦ κτιστοῦ στὴ ζωοποιὸ σχέση μὲ τὸ ἄκτιστο, τὴν παραίτηση τῆς ὑπαρκτικῆς αὐτονομίας τῆς ἀτομικότητας καὶ τὴν ἄντληση ζωῆς ἀπὸ τὴν ἀγαπητικὴ κοινωνία.[32]

Τὸ αἷμα τοῦ Θεανθρώπου Κυρίου προσφέρεται ἀπὸ Αὐτὸν ἑκουσίως, ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς καὶ σωτηρίας. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἀναφέρεται στὶς θυσίες τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ καταλήγει μὲ τὴν ἀδιαμφισβήτο σὲ σημασία ὑπεροχὴ τῆς θείας Θυσίας τοῦ Χριστοῦ: «εἰ γὰρ τὸ αἷμα ταύρων καὶ τράγων καὶ σποδὸς δαμάλεως ραντίζουσα τοὺς κεκοινωμένους ἁγιάζει πρὸς τὴν τῆς σαρκὸς καθαρότητα, πόσῳ μᾶλλον τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ὃς διὰ Πνεύματος αἰωνίου ἑαυτὸν προσήνεγκεν ἄμωμον τῷ Θεῷ, καθαριεῖ τὴν συνείδησιν ὑμῶν ἀπὸ νεκρῶν ἔργων εἰς τὸ λατρεύειν Θεῷ ζῶντι; Καὶ διὰ τοῦτο διαθήκης καινῆς μεσίτης ἐστιν, ὅπως, θανάτου γενομένου εἰς ἀπολύτρωσιν τῶν ἐπί τῇ πρώτῃ διαθήκῃ παραβάσεων, τὴν ἐπαγγελίαν λάβωσιν οἱ κεκλημένοι τῆς αἰωνίου κληρονομίας».[33] Ἡ ὑπεροχὴ τῆς θεϊκῆς θυσίας βασίζεται στὴν μὲ οἰκειοθελῆ ἀποδοχὴ πρωτοβουλία τοῦ Κυρίου νὰ θυσιασθεῖ ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς καὶ σωτηρίας.

Ἔτσι, ἡ θυσία τοῦ Κυρίου, ὁ θάνατός Του λυτρώνει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς ἁμαρτίας. Ὁ θάνατος τοῦ Κυρίου ἐπάνω στὸ Σταυρὸ ἀναδεικνύεται σὲ νίκη. Εἶναι ἡ νίκη τῆς ὀδυνωμένης ἀγάπης, ποὺ νικᾷ ἀκόμη καὶ αὐτὸν τὸν θάνατο. Ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ἀναφέρεται στὸ μεγαλεῖο τῆς ἀγάπης τοῦ Κυρίου πρὸς τὸν ἄνθρωπο, σημειώνοντας «ἀγαπήσας τοὺς ἰδίους τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ, εἰς τέλος ἠγάπησεν αὐτούς»[34] , θέλοντας νὰ δηλώσει τὸ ἄπειρο μέγεθος αὐτῆς τῆς ἀγάπης, ἡ ὁποία φθάνει ὡς τὸ ἔσχατο σημεῖο. Ἀφήνοντας τὴν τελευταία του πνοὴ ὁ Κύριος ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ ἔκραξε μεγάλῃ τῇ φωνῇ: «Τετέλεσται»![35] Ἡ κραυγὴ αὐτὴ τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὸν Σταυρό «πρέπει νὰ ἐννοηθεῖ ὄχι σὰν κραυγὴ αὐτοεγκατάλειψης ἢ ἀπόγνωσης ἀλλὰ σὰν καυγὴ νίκης.[36] Τούτη τὴν ὥρα τὸ ἔργο ὁλοκληρώθηκε, ὁ στόχος ἐπιτεύχθηκε, ἡ ὑποχρέωση ποὺ οἰκειοθελῶς ἀνέλαβε ὁ ἴδιος ὁ Κύριός μας ἐκπληρώθηκε.

Ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἀπὸ ἀγάπη γεννήθηκε ὡς ἄνθρωπος, κάνοντας δικὴ Του τὴν διασπασμένη ἀνθρώπινη φύση μας. Ἀπὸ ἀγάπη δέχθηκε κατ΄ οἰκονομίαν τὸ θάνατο, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ καταλύσει «τοῦ θανάτου τὸ κράτος».[37] Ἡ ἀγάπη Του δοκιμάζεται ὡς τὸ ἔσχατο σημεῖο, ἀλλὰ δὲν καταπνίγεται διότι «τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβεν».[38] Ἀπὸ ἀγάπη προσέφερε τὸν ἑαυτό Του θυσία γιὰ μᾶς. «Ἐγώ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός», εἶπε. «Ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων».[39] Τὸ μυστήριο τῆς αὐτοβούλου καὶ αὐτοπροαιρέτου θυσίας Του, μᾶς τὸ παρουσίασε ὁ ἴδιος ὁ Κύριος. Ἡ ὑπακοή Του στὸ σχέδιο τῆς Θείας Οἰκονομίας ἐξηγεῖ, κατὰ τὰ θεῖα λόγια Του, τὴν ἀγαπητικὴ σχέση ποὺ τὸν συνδέει μὲ τὸν Θεὸ Πατέρα: «Διὰ τοῦτο ὁ Πατήρ μὲ ἀγαπᾷ, ὅτι ἐγὼ τίθημι τὴν ψυχήν μου, ἵνα πάλιν λάβω αὐτήν. Οὐδεὶς αἴρει αὐτὴν ἀπ’ ἐμοῦ, ἀλλ’ ἐγὼ τίθημι αὐτὴν ἀπ’ ἐμαυτοῦ· ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι αὐτήν, καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν»[40].

Ὁ ἐνανθρωπήσας Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ἂν καὶ ἀνέλαβε ὅλες τὶς ἁμαρτίες τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ ἀπέθανε ἑκουσίως γενόμενος γιὰ μᾶς «κατάρα»,[41] παρέμεινε τελείως ἀναμάρτητος: «κἄν γέγονεν ἁμαρτία, μεμένηκε ὅπερ ἦν… ἅγιος κατὰ φύσιν ὡς Θεός» καὶ ἔγινε δεκτὸς ἀπὸ τὸν Πατέρα Του ὡς ἀρωματικὸ θυμίαμα.[42] Ἂν καὶ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ εὑρίσκετο στὸν τάφο, Ἐκεῖνος κατέβηκε στὸ βασίλειο τοῦ ᾅδη, ὥστε μὲ τὴ δύναμη τῆς θεότητος καὶ μὲ τὸ σωτήριο κήρυγμά Του στοὺς ἀπ’ αἰῶνος νεκρούς, νὰ τοὺς ἐλευθερώσει καὶ νὰ τοὺς δείξει τὸ δρόμο τῆς Σωτηρίας.[43] Ὁ Κύριος μὲ τὸ πανάγιο σῶμα Του κατήργησε μέσα στὸν τάφο τὴ σαρκικὴ φθορὰ καὶ ἔκανε φανερὴ τὴ δική μας μελλοντικὴ ἀφθαρσία καὶ ἀνάσταση. Κατήργησε τὸν θάνατο, εὐαγγελιζόμενος στὶς ψυχὲς τῶν ἀνθρώπων τὴν ἀπολύτρωση ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς φθορᾶς καὶ τοῦ θανάτου.

Ὁ Ἅγιος Ἐπιφάνιος Κύπρου στὸν περίφημο λόγο του «Εἰς τὴν Θεόσωμον Ταφήν τοῦ Κυρίου» μεταφέρει μὲ λυρισμὸ τήν, κατὰ τὴν Ἱερὰ Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας μας, «εἰς ᾅδου κάθοδον» τοῦ Κυρίου: «Σήμερα σώζονται αὐτοὶ ποὺ ζοῦν πάνω στὴ γῆ καὶ ἐκεῖνοι ποὺ αἰῶνες τώρα βρίσκονται κάτω ἀπὸ τὴ γῆ. Σήμερα σώζεται ὅλος ὁ κόσμος, καὶ ὁ ὁρατὸς καὶ ὁ ἀόρατος. Οἱ πύλες τοῦ ᾅδη ἀνοίγονται. Ἀνάμεσα στοὺς δούλους ἔρχεται ὁ Κύριος. Ἀνάμεσα στοὺς νεκροὺς ὁ Θεός. Ἀνάμεσα στοὺς θνητοὺς ἡ ζωή».[44] Ὁ Ἅγιος Πατὴρ μεταφέρει ὡς ὅραμα τὴν ἐπαλήθευσητῶν προφητικῶν λόγων καὶ μᾶς φωνάζει: «Ἀλλὰ συγκατέλθωμεν, ἀλλὰ συγχορεύσωμεν, ἀλλὰ σπεύσωμεν, ἀλλὰ συσκιρτήσωμεν, ἀλλὰ προπέμψωμεν, ἀλλὰ ἀνυμνήσωμεν, ἀλλὰ ταχύνωμεν», βλέποντας τοῦ Θεοῦ τὴν καταλλαγὴ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, τὴν ἀπελευθέρωση τῶν καταδίκων ἀπὸ τὸν ἀγαθὸ Δεσπότη. Μᾶς παρουσιάζει «τοὺς κατοικοῦντας ἐν τάφοις», αὐτοὺς ποὺ κατάπιε τυραννικὰ ὁ πικρὸς καὶ ἀκόρεστος θάνατος ἀφοῦ τοὺς βασάνισε, τοὺς χώρισε ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ τοὺς συσσώρευσε πάνω

στὸν Ἀδὰμ μὲ τελευταῖο, τὸν κήρυκα τῆς Σωτηρίας Ἰωάννη τὸν Πρόδρομο: «Ἐκεῖ δέσμιος Ἀδὰμ ὁ πρωτόπλαστος, καὶ πρωτογέννητος πάντων κατωτάτων καταδίκων κατώτερος. Ἐκεῖ Ἄβελ,... Ἐκεῖ Νῶε,... Ἐκεῖ Ἀβραάμ,...Ἐκεῖ κάτω δέσμιος Ἰσαὰκ ... Ἐκεῖ Ἰακὼβ ἐν ᾅδῃ κατώδυνος ... Ἐκεῖ Ἰωσὴφ... Ἐκεῖ Μωϋσῆς... Καὶ τί λέγω Δαβὶδ καὶ Ἰωνᾶν καὶ Σολομῶντα; Ἐκεῖ καὶ αὐτὸς ὁ πολὺς Ἰωάννης, ὁ μείζων πάντων τῶν προφητῶν», ὁ διπλὸς Πρόδρομος ποὺ ὅπως ἔπραξε ὡς βρέφος στὴν σκοτεινὴ μήτρα, προκήρυξε τὸ Χριστὸ σὲ ὅλους τοὺς «ἐν ᾅδῃ». Πορεύεται πρὸς αὐτοὺς ὁ ἑκουσίως σταυρωθεὶς καὶ ταφεὶς Φιλάνφθρωπος γιὰ νὰ τοὺς ἐλευθερώσει καὶ νὰ τοὺς συναριθμήσει μὲ τοὺς ζῶντας[45]. Στὸ στόμα τῶν δικαίων ποὺ ζητοῦν λύτρωση «τῆς πανωδύνου ἐκείνης καὶ κατηφοῦς, ἐχθροκράτου, ζοφερᾶς, καὶ πανεσπέρου παννυξίας» ὁ Ἅγιος Συγγραφεὺς τοποθετεῖ μυστικές, προφητικὲς φράσεις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης: «Καὶ ὁ μὲν πρὸς Θεὸν ἔλεγε· «Ἐκ κοιλίας ᾅδου κραυγῆς μου ἄκουσον, φωνῆς μου»[46]ὁ δ’ ἄλλος· «Ἐκ βαθέων ἐκέκραξά Σοι, Κύριε· Κύριε, εἰσάκουσον τῆς φωνῆς μου»[47] καὶ ἄλλος· «Ἐπίφανον τὸ πρόσωπόν Σου καὶ σωθησόμεθα»· καὶ ἕτερος· «Ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουβίμ, ἐμφάνηθι»· καὶ ἄλλος· «Ἐξέγειρον τὴν δυναστείαν σου, καὶ ἐλθὲ εἰς τὸ σῶσαι ἡμᾶς»[48] · καὶ ἕτερος· «Ταχὺ προκαταλαβέτωσαν ἡμᾶς οἱ οἰκτιρμοί Σου, Κύριε»[49] · καὶ ἄλλος· «Ρῦσαι τὴν ψυχήν μου ἐξ ᾅδου κατωτάτου»[50] καὶ ἕτερος· «Κύριε, ἀνάγαγε ἐξ ᾅδου τὴν ψυχήν μου»[51]· καὶ ἄλλος· «Μὴ ἐγκατάλιπε τὴν ψυχήν μου εἰς ᾅδην»[52] · καὶ ἕτερος· «Ἀναβήτω ἐκ φθορᾶς ἡ ζωή μου πρὸς Σὲ, Κύριε ὁ Θεός μου»[53].

Γιὰ νὰ ἀποδώσει λοιπὸν δικαιοσύνη ὁ πανοικτίρμων Θεὸς Λόγος ἔδειξε τὴ φιλανθρωπία του ὄχι μόνο διὰ τῆς ἐμψύχου σαρκός Του πρὸς τοὺς ζῶντας, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὶς ἀσώματες ψυχές, διὰ τῆς ἐνθέου καὶ ἀχράντου ψυχῆς Του.[54]

Μᾶς καλεῖ νὰ συμμετάσχωμε νοητικὰ στὴν κατάβαση γιὰ νὰ δοῦμε πῶς «τὸν τῷ κράτει κραταιὸν κατὰ κράτος κρατεῖ τοῦ κράτους κρατοτύραννον», τὸν ᾅδη, πῶς ἀνοίγονται οἱ θύρες, συντρίβονται οἱ μοχλοί, σπάζουν τὰ δεσμὰ καὶ οἱ ἄλυτες ἁλύσεις διαλύονται σὰν κερί.[55] «Ἄρατε πύλας οἱ ἄρχοντες ὑμῶν»! «Σηκῶστε, ἄρχοντες τὶς πύλες τοῦ βασιλείου σας. Ἰδοὺ ὁ Βασιλεὺς τῆς δόξης ὡς Κύριος κραταιὸς καὶ δυνατὸς εἰσέρχεται γιὰ νὰ συντρίψει τὰς κεφαλὰς τῶν δρακόντων. Τὸ κράτος σας ἔχει πιὰ καταλυθεῖ, ἡ τυραννία σας ἔχει ὁλότελα χαθεῖ, ἡ δύναμή σας ἔχει πατηθεῖ καὶ ἀφανιστεῖ».[56] Ὁ Ἅγιος Ἐπιφάνιος παραλληλίζει τὴ σκηνὴ τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ Ἀδὰμ μὲ τὴ σκηνὴ τῆς πτώσεώς του στὸν Παράδεισο: Κρότος ἀκούσθηκε τότε καὶ προκάλεσε τὸν φόβο καὶ τὴν ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὸν Θεό. Κρότος καὶ τώρα, ποὺ προκαλεῖ τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν αἰσιοδοξία γιὰ τὴν αἰωνία λύτρωση.[57]

Ὁ Ὑμνογράφος δανείζεται τὴν προσωποποίηση τοῦ ᾅδη καὶ μὲ χάρη τὸν ἀφήνει νὰ διατυπώσει τὴ σκέψη του: «Σήμερον ὁ ᾅδης στένων βοᾷ· Συνέφερέ μοι, εἰ τὸν ἐκ

Μαρίας γεννηθέντα μὴ ὑπεδεξάμην».[58] Στενάζει ὁ ᾅδης, κατὰ τὸν ποιητή, αἰσθανόμενος τὴν ἀδυναμία του μπροστὰ στὸ μεγαλεῖο τοῦ ὑπὲρ φύσιν δυνατοῦ Θεοῦ, ἀντιλαμβανόμενος τὴν κατάλυση τῆς ἐξουσίας ποὺ δὲν τοῦ ἀνῆκε ἀλλὰ τὴν κέρδισε μὲ δολιότητα: «Ἐλθὼν γὰρ ἐπ΄ ἐμέ, τὸ κράτος μου ἔλυσε· πύλας χαλκᾶς συνέτριψε· ψυχάς, ἃς κατεῖχον τὸ πρίν, Θεός ὢν ἀνέστησε». Οἱ Χριστιανοὶ ἀναφωνοῦν: «Δόξα, Κύριε, τῷ Σταυρῷ σου καί τῇ Ἀναστάσει σου»[59] καθὼς πιστεύουν ἀκράδαντα ὅτι «Ἀνέστη Χριστὸς καὶ νεκρὸς οὐδεὶς ἐπὶ μνήματος. Χριστὸς γὰρ ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν, ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων ἐγένετο. Αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων».[60] Μὲ τὰ λόγια αὐτὰ τελειώνει ἕνα σημαντικὸ γιὰ τὴ λειτουργικὴ ζωὴ κείμενο, ὁ «Κατηχητικὸς εἰς τὸ Ἅγιον Πάσχα» Λόγος τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ποὺ κάθε χρόνο ὅλοι περιμένομε νὰ ἀκούσωμε κατὰ τὴν πρώτη Πασχαλινὴ Θεία Λειτουργία μαζί μὲ τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη».

Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος διακηρύττει ὅτι ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ ἐλευθέρωσε τὸ ἀνθρώπινο γένος ἀπὸ τὰ δεσμά τοῦ θανάτου. «Μηδεὶς φοβείσθω θάνατον˙ ἠλευθέρωσε γὰρ ἡμᾶς ὁ τοῦ Σωτῆρος θάνατος. Ἔσβεσεν αὐτόν, ὑπ’ αὐτοῦ κατεχόμενος. Ἐσκύλευσε τὸν ᾅδην ὁ κατελθὼν εἰς τὸν ᾅδην. Ἐπίκρανεν αὐτόν, γευσάμενον τῆς σαρκός αὐτοῦ». Καὶ συνεχίζει ὁ ἱερὸς πατὴρ ἐπαναλαμβάνοντας τὰ λόγια τοῦ προφήτη Ἠσαΐου: « ὁ ᾅδης, φησίν, ἐπικράνθη, συναντήσας Σοι κάτω. Ἐπικράνθη˙ καὶ γὰρ κατηργήθη. Ἐπικράνθη˙ καὶ γὰρ ἐνεπαίχθη. Ἐπικράνθη˙ καὶ γὰρ ἐνεκρώθη. Ἐπικράνθη˙ καὶ γὰρ καθηρέθη. Ἐπικράνθη˙ καὶ γὰρ ἐδεσμεύθη. Ἔλαβε σῶμα καὶ Θεῷ περιέτυχεν. Ἔλαβε γῆν καὶ συνήντησεν οὐρανῷ».[61]

Ἡ σωτηρία μας ἀρχίζει μὲ τὴν Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου. Ὁ Κύριος ἀνεβαίνοντας ἀπὸ τὸν ᾅδη συμπαρασύρει στὸ πρόσωπο τοῦ Ἀδάμ ὅλο τὸ ἀνθρώπινο γένος. Κανένας πλέον δὲν πρέπει νὰ ὀδύρεται γιὰ τὰ σφάλματά του, ἀφοῦ ἀνέτειλε ἡ συγγνώμη ἀπὸ τὸν πανάγιο Τάφο τοῦ Χριστοῦ. Κανένας δὲν πρέπει νὰ θρηνεῖ γιὰ τὴν φτώχεια, διότι φανερώθηκε ἡ κοινὴ τοῦ Θεοῦ Βασιλεία. Κανένας πιὰ δὲν πρέπει νὰ φοβᾶται τὸ θάνατο, γιατὶ ἀπὸ τὰ δεσμά του μᾶς ἐλευθέρωσε ὁ θάνατος τοῦ Σωτῆρος. «Ποῦ σου, θάνατε, τό κέντρον; Ποῦ σου, ᾅδη, τὸ νῖκος; Ἀνέστη Χριστὸς καὶ σὺ καταβέβλησαι. Ἀνέστη Χριστὸς καὶ πεπτώκασι δαίμονες. Ἀνέστη Χριστός καὶ χαίρουσιν ἄγγελοι...».[62]

Κανεὶς δὲν ἀμφιβάλλει ὅτι ὅλοι ἐμεῖς οἱ χοϊκοὶ ἄνθρωποι θὰ πεθάνωμε ἀλλά «ἂν ἡ χριστιανικὴ μας ἐλπίδα περιορίζεται σ΄αὐτὴν τὴ ζωή, τότε «εἴμαστε ἀπ΄ὅλους τοὺς ἀνθρώπους οἱ πιὸ ἀξιοθρήνητοι». Ὅλοι οἱ ἀπόγονοι τοῦ χοϊκοῦ Ἀδὰμ, «ψυχὲς ζῶσες», βιώνουν τὴ βιολογικὴ ζωὴ ποὺ τελειώνει μὲ τὴ φθορά, ὅμως «ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται» μᾶς βεβαιώνει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος : ὅλοι θὰ

ζαναπάρουν ζωὴ χάρις στὸ Χριστό.[63] Ἐκεῖνος μὲ τὰ θεανθρώπινα χείλη Του εἶπε : «ἐάν τις τὸν λόγον τὸν ἐμὸν τηρήσῃ, θάνατον οὐ μὴ θεωρήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα».[64]Ἀφοῦ ἔπαθε καὶ ἐτάφη ἀναστήθηκε καταργῶντας τὸ θάνατο, τὸν «ἔσχατο ἐχθρό». Μὲ τὴ τήρηση τοῦ λόγου Του νικᾶται ἡ ἁμαρτία, τὸ «κέντρο τοῦ θανάτου». Τὴ νίκη κατὰ τῆς ἁμαρτίας, τὴ νίκη τοῦ θανάτου μᾶς χάρισε ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Ἀναστάντος Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ γι΄αυτὸ ἀδιάλειπτη ἂς εἶναι ἡ εὐχαριστία μας πρὸς Ἐκεῖνον.[65]

«Κατεπόθη ὁ θάνατος εἰς νῖκος. Ποῦ σου θάνατε τὸ κέντρον; ποῦ σου, ᾅδη τὸ νῖκος;» γράφει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος. Ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ δεύτερος Ἀδάμ, τὸ ζωοποιοῦν Πνεῦμα, ὁ δεύτερος ἄνθρωπος, ὁ Κύριος ἐξ οὐρανοῦ, ὁ ἐπουράνιος. Γιὰ νὰ γίνωμε ἐπουράνιοι ἂς φορέσωμε τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου.[66] Ἔτσι ἀλλαγμένοι, καινὲς κτίσεις ἐν Χριστῷ, θὰ ζήσωμε τὴ ἀπαρχὴ τῆς αἰωνίου βιοτῆς ψάλλοντας: «Θανάτου ἑορτάζομεν νέκρωσιν, ᾅδου τὴν καθαίρεσιν, ἄλλης βιοτῆς, τῆς αἰωνίου ἀπαρχήν, καὶ σκιρτῶντες ὑμνοῦμεν τὸν Αἴτιον». Ὁ Ἅγιος Παΐσιος ἔδωσε καὶ μιὰ συμβουλὴ σχετικὰ μ’ αὐτὸ τὸ τροπάριο: «Ὅταν ἔχεις ἀθυμία, ὅταν εἶσαι στενοχωρημένος γιὰ ὁποιοδήποτε λόγο, κάθισε καὶ πὲς ἀργὰ αὐτὸ τὸ τροπάριο. Συγκέντρωσε τὸν νοῦ σου σ’ αὐτὰ ποὺ λέει τὸ τροπάριο. Κι ἅμα δὲν ἀλλάξει ἀμέσως ἡ διάθεσή σου, ἔλα νὰ μοῦ τὸ πεῖς».[67] Ἂν θάνατος εἶναι ἡ ἀπουσία τῆς ζωῆς, τὶ ἄλλο μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ νέκρωσή του παρὰ ἡ παρουσία τῆς ζωῆς; Ἀληθινὴ Ζωὴ δὲν ὑπάρχει μακριὰ ἀπὸ τὸ Χριστό. Ἡ Ἐκκλησία Του πῶς ἐκπληρώνει τὴν ἀποστολὴ νὰ ὁδηγήσει κοντά Του τοὺς ἀνθρώπους;

Μιὰ σύντομη καὶ περιεκτικὴ «ἀναστάσιμη» ἀπάντηση δίνει ἕνας σύγχρονος θεολόγος καὶ ἱερέας μὲ τὸ παρακάτω κείμενο: «Συχνά, ὅταν μᾶς ὑποβάλλεται τὸ ἐρώτημα, τί ἔχει νὰ προσφέρει ἡ Ἐκκλησία στὴν ἀντιμετώπιση τῆς κάθε κοινωνικῆς δυσλειτουργίας, ἡ ἀπάντησή εἶναι μία: ἡ Ἐκκλησία, ὡς σῶμα Χριστοῦ, δὲν μοιράζει ἀσπιρίνες στοὺς πονοκεφάλους τοῦ κόσμου. Εἰσάγει σὲ μία ζωή, ποὺ δίνει τὴν δυνατότητα στὸν πιστὸ ἄνθρωπο νὰ νικᾶ συνεχῶς τὸν κάθε θάνατό του καὶ νὰ ὁμολογεῖ ὅπως ὁ Ἀπ. Παῦλος: «ὡς ἀποθνήσκοντες καὶ ἰδοὺ ζῶμεν», «φαινόμαστε σὰν νὰ πεθαίνουμε, καὶ ὅμως ζοῦμε», (Κορ. Β΄ Ϛ΄ 9)» .[68] Ἡ ζωὴ μέσα στὴν Ἐκκλησία εἶναι μιὰ σταυροαναστάσιμη πορεία: πτώση καὶ ἔγερση, αὐτογνωσία, μετάνοια καὶ ταπείνωση, συμπαράσταση στὸν συνάνθρωπο, θυσία τοῦ ἀτομικοῦ γιὰ τὸ σύνολο, νέκρωση τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου καὶ ἕνωση τοῦ νέου μὲ τὸ Θεὸ διὰ τῆς προσευχῆς, ἀγῶνας στὸ δρόμο ἀπὸ τὸ Σταυρὸ στὴν Ἀνάσταση, ποὺ ἐνισχύεται μὲ τὴ ζωοποιὸ χάρη τῶν Θείων Μυστηρίων.

Κλείνομε τὶς λίγες αὐτὲς γραμμὲς γιὰ τὴν νέκρωση τοῦ θανάτου καὶ τῶν συνεπειῶν του διὰ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου μας, μὲ τὶς σκέψεις ποὺ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν διατύπωσε ἡ Α.Θ.Π. ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Βαρθολομαῖος ὁ Α΄:«... Ὁ

Χριστὸς ἀνέστη ἐκ τῶν νεκρῶν καὶ ἀπέδειξε καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον τὴν ἀδυναμίαν τοῦ θανάτου νὰ ἐπικρατήσῃ καὶ νὰ ἐπιφέρῃ σταθερὰν μεταβολὴν εἰς τὸν κόσμον. Αἱ δημιουργούμεναι διὰ τοῦ θανάτου καταστάσεις εἶναι ἀναστρέψιμοι, διότι, παρὰ τὰ φαινόμενα, εἶναι προσωριναί, δὲν ἔχουν ρίζαν καὶ ἰκμάδα, ἐνῷ ἀοράτως παρὼν εἶναι ὁ πάντοτε νικήσας τὸν θάνατον Χριστός.Ἡμεῖς, οἱ ἔχοντες τὴν ἐλπίδα μας εἰς Αὐτόν, πιστεύομεν ὅτι τὸ δικαίωμα τῆς ζωῆς ἀνήκει εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Ἡ Ζωὴ καὶ ἡ Ἀνάστασις προσφέρονται ὑπὸ τοῦ πατήσαντος τὸν θάνατον καὶ τὴν ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων ἰσχύν του, Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ εἰς Αὐτὸν μόνον καὶ εἰς τὴν διδασκαλίαν Του ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἐλπίζῃ …».[69]

[1] Ὄρθρος Κυριακῆς τοῦ Πάσχα, Ἀναστάσιμος Κανών, Ὠδὴ ζ΄, τροπ. β΄.

[2] Κλείτου Ιωαννίδη, «Σύγχρονοι Άγιοι Γέροντες», έκδ. Ι.Μ. Ἁγ. Μαρίνας καί Ἁγ. Ραφαήλ Ξυλοτύμπου, Λευκωσία 1994, σ. 80–81.

[3] Ἁγίου Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Δοξαστικόν· Παρακλητική, Ἀκολουθία Ἑσπερινοῦ Σαββάτου (ἦχος πλ. δ΄): «Θρηνῶ καὶ ὀδύρομαι, ὅταν ἐννοήσω τὸν θάνατον, καὶ ἴδω ἐν τοῖς τάφοις κειμένην τὴν κατ’εἰκόνα Θεοῦ, πλασθεῖσαν ἡμῖν ὡραιότητα, ἄμορφον, ἄδοξον, μὴ ἔχουσαν εἶδος. Ὢ τοῦ θαύματος! Τί τὸ περὶ ἡμᾶς τοῦτο γέγονε μυστήριον; Πῶς παρεδόθημεν τῇ φθορᾷ , καὶ συνεζεύχθημεν τῷ θανάτῳ; Ὄντως Θεοῦ προστάξει, ὡς γέγραπται, τοῦ παρέχοντος τοῖς μεταστᾶσι τὴν ἀνάπαυσιν».

[4] Ψαλμ 99,3.

[5] Ἀπόστιχον· Παρακλητική, Ἀκολουθία Ὄρθρου Σαββάτου (ἦχος πλ. β΄): «Ἀρχὴ μοι καὶ ὑπόστασις, τὸ πλαστουργόν σου γέγονε πρόσταγμα· βουληθεὶς γὰρ ἐξ ἀοράτου τε, καὶ ὁρατῆς με ζῷον συμπῆξαι φύσεως, γῆθεν μου τὸ σῶμα διέπλασας, δέδωκας δὲ μοι ψυχήν, τῇ θείᾳ σου καὶ ζωοποιῷ ἐμπνεύσει …»

[6] Ἀπόστιχον· Παρακλητική, Ἀκολουθία Ὄρθρου Σαββάτου (ἦχος βαρύς): «Κατ’ εἰκόνα σὴν καὶ ὁμοίωσιν, πλαστουργήσας κατ’ ἀρχὰς τὸν ἄνθρωπον, ἐν Παραδείσῳ τέθεικας κατάρχειν σου τῶν κτισμάτων, φθόνῳ δὲ διαβόλου ἀπατηθείς, τῆς βρώσεως μετέσχε, τῶν ἐντολῶν σου παραβάτης γεγονώς· διὸ πάλιν εἰς γῆν ἐξ ἧς ἐλήφθη, κατεδίκασας ἐπιστρέφειν, Κύριε, καὶ αἰτεῖσθαι τὴν ἀνάπαυσιν».

[7] Δοξαστικὸν τῶν Ἀποστίχων· Παρακλητική, Ἀκολουθία Ὄρθρου Σαββάτου (ἦχος πλ. δ΄): «Ὁ θάνατός Σου ὅμως Κύριε ἔγινε πρόξενος ἀθανασίας. Ἂν δὲν εἶχες κατατεθεῖ στὸ μνῆμα δὲν θὰ εἶχε ἀνοίξει ὁ Παράδεισος».

[8] Ρωμ ε΄12.

[9] Ἁγίου Ἰωάννου Χρυσοστόμου, «Ἐγκώμιον εἰς τὴν ἁγίαν μεγαλομάρτυρα Δροσίδα, καὶ εἰς τὸ μεμνῆσθαι θανάτου», Ϛ΄, PG 50, 691.

[10] Ψαλ 115,6 καὶ 33,22.

[11] Γρηγορίου ἱερομονάχου, Γίνεσθε ἕτοιμοι. Μία προσέγγιση στὸ μυστήριο τοῦ θανάτου, Ἅγιον Ὄρος, 2014, σ. 10.

[12] Σολ Α΄13.

[13] Βασιλείου Καλλιακμάνη (Πρωτοπρεσβυτέρου), Τὸ μυστήριο τοῦ θανάτου στὴ λατρεία τῆς Ἐκκλησίας, εἰς ,Πρακτικά Θ΄ Πανελληνίου Λειτουργικοῦ Συμποσίου Στελεχῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων στό Βόλο 5-7 Νοεμβρίου 2007, [19 Σειρά Ποιμαντική Βιβλιοθήκη], Κλάδος Ἐκδόσεων τῆς Ἐπικοινωνιακῆς καί Μορφωτικῆς Ὑπηρεσίας τῆς Ἐκκλησίας, τῆς Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 2009, 67.

[14] Ἁγίου Θεοφίλου Ἀντιοχείας, Πρὸς Αὐτόλυκον, 2, 27. Miroslav Marcovich, Berlin / New York: Walter de Gruyter 1995 (Patristische Texte und Studien 43).

[15] Ἁγίου Θεοφίλου Ἀντιοχείας, Πρὸς Αὐτόλυκον, 2, 27. Ἔνθ΄ἀνωτ.

[16] Α΄ Τιμ. 6, 16.

[17] Ἁγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ, «Περὶ θείας καὶ θεοποιοῦ μεθέξεως ἢ περὶ τῆς θείας καὶ ὑπερφυοῦς ἁπλότητος» 19, Συγγράμματα, τ.2, Θεσσαλονίκη, 1966, σ. 153. G. Mantzarides, “Πραγματεῖαι,” in P. K. Chrestou (ed.), Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ συγγράμματα, vol. 2, Thessalonica 1966, 69–277, 153.

[18] Γ. Ι. Μαντζαρίδη, Χριστιανικὴ Ἠθικὴ ΙΙ, Ἔκδ. Πουρναρᾶ, Θεσαλονίκη 2004, σ. 637.

[19] Ρωμ ε΄,12.

[20] Ἁγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ, Κεφάλαια φυσικά, θεολογικά, ἠθικά τε καὶ πρακτικὰ, κ. 47, PG 150, 1153D: «Προεισήνεγκε γὰρ βουλὴν ἀπαθανατίζουσαν καὶ προασφαλιζόμενος ἄγαν τὴν ζωοποιὸν συμβουλήν, οἰκείαν ἐποίησεν ἐντολήν˙ καὶ προηγόρευσε φανερῶς καὶ ἠπείλησε θάνατον εἶναι διατεινάμενος τῆς ζωούσης ἐντολῆς τὴν ἀθέτησιν˙ ὡς ἂν ἢ πόθῳ, ἢ γνώσει, ἢ φόβῳ τὴν τοῦ θανάτου πεῖραν φυλάξωνται».

[21] Ἁγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ, Κεφάλαια φυσικά, θεολογικά, ἠθικά τε καὶ πρακτικὰ, Ἔνθ΄ἀνωτ.,κ. 52, PG 150, 1160 A : «Ἔμελλε μὲν οὖν τοῖς προπάτορσιν ἐκείνοις ὁ θάνατος ἔψεσθαι, ὡς καὶ ἡμῖν τοῖς ἔτι περιοῦσιν ἀπόκειται˙ καὶ θνητὸν ἡμῖν

ἀπετελέσθῃ τὸ σῶμα. Ἔστι δὲ ὁ καὶ τοῦτο μακρός τις, ὡς εἰπεῖν θάνατος, μάλλον δὲ μύριοι, κατὰ διαδοχὴν ἕτερος τὸν ἄλλον ὑποδεχόμενος˙ ἕως ἂν εἰς τὸν ἕνα καὶ τελευταῖον καὶ μακραίωνα καταντήσωμεν. Ἐν γὰρ τῷ φθείρεσθαι γινόμεθα · καὶ γινόμενοι παραρρέομεν, μέχρις ἂν τοῦ καὶ παραρρεῖν καὶ γίνεσθαι παύσωμεν».

[22] Ἁγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ, Κεφάλαια φυσικά, θεολογικά, ἠθικά τε καὶ πρακτικὰ, Ἕνθ΄ἀνωτ., 52, PG 150, 1160 B,C: «Ἵνα δὲ καὶ τὴν τῆς φιλανθρωπίας ὑπερβολὴν καὶ τὸ τῆς σοφίας βάθος μὴ παντάπασιν ἀγνοῶμεν, τίνος ἕνεκεν ὑπερθέμενος ὁ Θεὸς τοῦ θανάτου τὸ τέλος, οὐκ ἐπ’ ὀλίγον ἔτι παρέσχε τ’ ἀνθρώπῳ ζῆν. Πρῶτον μὲν ἔδειξε μετ’ ἐλέους παιδεύων, μᾶλλον δὲ ἐφιεὶς τὴν σὺν δίκῃ παιδείαν, ἵνα μὴ ἀπογνῶμεν τελέως. Ἔδωκε δὲ καὶ καιρὸν μετανοίας καὶ τῆς πρός Αὐτὸν εὐαρεστήσεως ἐξ ὑπαρχῆς πολιτείας. Παρεμυθήσατο τῇ ὑπαλλήλῳ γενέσει τοῦ θανάτου τὴν λύπην. Ηὔξησε τοῖς διαδόχοις τὸ γένος, ὡς καὶ περιεῖναι πολλῷ τῷ μέτρῳ τὴν ἀρχὴν τῶν γεννωμένων τὸ πλῆθος τοῦ ἀριθμοῦ τῶν θνησκόντων. Ἀνθ’ ἑνὸς τοῦ δι’ αἰσθητοῦ φυτοῦ κάλλους, ἐλεεινοῦ τε καὶ πενιχροῦ γεγονότος Ἀδάμ, πολλοὺς ἐκ τῶν αἰσθητῶν ἔδειξε μακαρίως πεπλουτηκότας θεογνωσίαν καὶ ἀρετήν καὶ γνῶσιν καὶ εὐμένειαν θείαν. …Ἐπεὶ δ΄ἐν τούτοις… οὐδεὶς τελείως ἀναμαρτήτως ἐβίω, ὡς καὶ ἀναπαλαίσασθαι δυνηθῆναι τὴν τῶν προπατόρων ἐκείνην ἦτταν, καὶ τῆς τοῦ γένους ρίζης θεραπεῦσαι τὸ τραῦμα, καὶ τοῖς ἐξῆς ἀρκέσαι πρὸς ἁγιασμὸν καὶ εὐλογίαν καὶ ζωῆς ἐπάνοδον ἅπασι˙ καὶ τοῦτ’ ἐκεῖνος προῄδει καὶ τῶν γενῶν κατὰ καιρὸν ἐκλογὴν ἐποιεῖτο καὶ τῶν φυλῶν, ὅθεν ἂν ἡ πολυύμνητος ἀναβῇ ράβδος, ἐξ’ ἧς τὸ ἄνθος, δι’ οὗ τὴν παντὸς τοῦ γένους σωστικὴν οἰκονομίαν ἐκτελέσειν ἔμελλεν»

[23] Βασιλείου Καλλιακμάνη (Πρωτοπρεσβυτέρου), Τὸ μυστήριο τοῦ θανάτου στὴ λατρεία τῆς Ἐκκλησίας, Ἕνθ΄ἀνωτ., σ. 68–69.

[24] Δοξαστικὸν Ἑσπερινοῦ Κυριακῆς τῆς Τυροφάγου ἐκ τοῦ Τριῳδίου, ἦχος πλ. β΄: «Ἐκάθισεν Ἀδάμ, ἀπέναντι τοῦ Παραδείσου, καὶ τὴν ἰδίαν γύμνωσιν θρηνῶν ὠδύρετο… Ἐλέησόν με τὸν παραπεσόντα».

[25] Ἰδιόμελον Κυριακῆς τῆς Τυροφάγου, ἐκ τοῦ Τριῳδίου, ἦχος πλ. α΄: «Οἴμοι! ὁ Ἀδάμ, ἐν θρήνῳ κέκραγεν, ὅτι ὄφις καὶ γυνή, θεϊκῆς παῤῥησίας με ἔξωσαν, καὶ Παραδείσου τῆς τρυφῆς ξύλου βρῶσις ἠλλοτρίωσεν … τῆς δουλείας τοῦ ἐχθροῦ, ἀνακάλεσαι καὶ σῶσόν με.»

[26] Νίκου Ματσούκα, Ἐκκλησία καὶ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ, Ἐκκλησία καὶ Ἐσχατολογία, Ἐκδ. Καστανιώτη, Ἀθήνα, 2003, σ. 71.

[27] Ἁγίου Κυπριανοῦ Καρχηδόνος, Ἐπιστολὴ ΟΓ΄,21 Πρὸς Ἰουβαϊανό, «Περὶ τοῦ Βαπτίσματος τῶν Αἱρετικῶν»:Cyprianus Carthaginensis, Epistulae Ed. Gerardus

Frederick Diercks (CCSL III C), Turnhout: Brepols 1996, Ἐπιστ. 73, 21.

[28] Ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης, «Εἰς τοὺς κοιμηθέντας», ΕΠΕ 10, Θεσσαλονίκη, 1990, 182-183 καὶ G. Heil, Gregorii Nysseni opera, Leiden : Brill, 1967, T. 9,1, 54: „Ἐπειδὴ γὰρ θεοειδὴς ὁ ἄνθρωπος ἐγένετο καὶ μακάριος τῷ αὐτεξουσίῳ τετιμημένος (τὸ γὰρ αὐτοκρατές τε καὶ ἀδέσποτον ἴδιόν ἐστι τῆς θείας μακαριότητος), τὸ δι’ ἀνάγκης αὐτὸν ἐπί τι μεταχθῆναι βιαίως ἀφαίρεσις τοῦ ἀξιώματος ἦν. Εἰ γὰρ ἑκουσίως τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν κατὰ τὴν αὐτεξούσιον κίνησιν ἐπί τι τῶν οὐ δεόντων ὁρμήσασαν βιαίως τε καὶ κατηναγκασμένως τῶν ἀρεσάντων ἀπέστησεν, ἀφαίρεσις ἂν ἦν τοῦ προέχοντος ἀγαθοῦ τὸ γινόμενον καὶ τῆς ἰσοθέου τιμῆς ἀποστέρησις (ἰσόθεον γάρ ἐστι τὸ αὐτεξούσιον). Ὡς ἂν οὖν καὶ ἡ ἐξουσία μένοι τῇ φύσει καὶ τὸ κακὸν ἀπογένοιτο, ταύτην εὗρεν ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ τὴν ἐπίνοιαν τὸ ἐᾶσαι τὸν ἄνθρωπον ἐν οἷς ἐβουλήθη γενέσθαι, ἵνα γευσάμενος τῶν κακῶν ὧν ἐπεθύμησεν καὶ τῇ πείρᾳ μαθὼν οἷα ἀνθ’ οἵων ἠλλάξατο, παλινδρομήσῃ διὰ τῆς ἐπιθυμίας ἑκουσίως πρὸς τὴν πρώτην μακαριότητα ἅπαν τὸ ἐμπαθές τε καὶ ἄλογον ὥσπερ τι ἄχθος ἀποσκευάσας τῆς φύσεως…»

[29] Γαλ. δ΄,4: «Ὅτε δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν Αὐτοῦ», καὶ Α΄ Τιμ β΄: 6.

[30] Ἐφεσ α΄,7.

[31] Μκ ι΄, 45 καὶ Μτ κ΄,28.

[32] Χρήστου Γιανναρᾶ, Τὸ ἀλφαβητάρι τῆς πίστης, Ἀθήνα, 2006, σ. 168.

[33] Ἑβρ θ΄, 13–15.

[34] Ἰω ιγ΄, 1.

[35] Ἰω ιθ΄,30.

[36] Βλέπε καὶ γιὰ τὰ ἑπόμενα Καλλίστου Ware, Ὁ Ὀρθόδοξος δρόμος, Αθήνα 2018, Κεφ.4. Ὁ Θεός ὡς ἄνθρωπος, ζ. Ὁ θάνατος σὰν νίκη, bit.ly/3xubPn0.

[37] Ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, «Περὶ τῆς ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας», ΙΑ΄, PG 68, 757A.

[38] Ἰω α΄, 5.

[39] Ἰω ι΄, 11.

[40] Ἰω ι΄, 17-18.

[41] Γαλ γ΄,14.

[42] Ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, «Γλαφυρὰ εἰς Λευϊτικόν», PG 69, 549D.

[43] Τοῦ αὐτοῦ, «Περὶ τῆς Ὀρθῆς Πίστεως», ΚΒ΄, PG 76, 1165A.

[44] Ἁγίου Ἐπιφανίου Κύπρου, Λόγος εἰς τὴν θεόσωμον ταφὴν τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, Γ΄, PG 43, 440A : «Σήμερον σωτηρία τοῖς ἐπὶ γῆς, καὶ τοῖς ἀπ΄ αἰῶνος ὑποκάτω τῆς γῆς· σήμερον σωτηρία τῷ κόσμῳ, ὅσος ὁρατός, καὶ ὅσος ἀόρατος».

[45] Ἁγίου Ἐπιφανίου Κύπρου, Λόγος εἰς τὴν θεόσωμον ταφὴν τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, Γ΄, Ἔνθ΄ἀνωτ., PG 43, 452C–453B.

[46]Ἰων 2, 3.

[47]Ψαλ ρκθ΄1,2.

[48]Ψαλ οθ΄2. 4. 3.

[49]Ψαλ οη΄8.

[50] Ψαλ πε΄13.

[51]Ψαλ κθ΄4.

[52]Ψαλ ιε΄10.

[53]Ἰων 2, 7 .

[54] Ἁγίου Ἐπιφανίου Κύπρου, Λόγος εἰς τὴν θεόσωμον ταφὴν τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, Γ΄, Ἔνθ΄ἀνωτ., 453: „Ὧν δὴ ἁπάντων ὑπακούσας ὁ πανοικτίρμων Θεὸς ὁ Χριστὸς οὐ δίκαιον κέκρικε τοῖς ἐπ’ αὐτοῦ καὶ μετ’ αὐτὸν τῆς οἰκείας μεταδοῦναι μόνοις φιλανθρωπίας· ἀλλὰ καὶ τοῖς πρὸ τῆς αὐτοῦ ἐπιδημίας ἐν ᾅδῃ κατεχομένοις, καὶ καθημένοις ἐν σκότει, σκιᾷ θανάτου. Διὸ ἀνθρώπους μὲν ἐν σαρκὶ ὄντας διὰ σαρκὸς ἐμψύχου ὁ Θεὸς Λόγος ἐπεσκέψατο· ψυχαῖς δὲ σωμάτων ἀπηλλαγμέναις διὰ τῆς ἐνθέου καὶ ἀχράντου Αὐτοῦ ψυχῆς ἐν ᾅδῃ ἐπέφανε, σώματος ἀλλ’ οὐ θεότητος ἀπηλλαγμένης».

[55] Ἁγίου Ἐπιφανίου Κύπρου, Λόγος εἰς τὴν θεόσωμον ταφὴν τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, Γ΄, Ἔνθ΄ ἀνωτ. 453D – 456A : «Οὐκοῦν σπεύσωμεν τῷ νῷ, καὶ ἐπὶ τὸν ᾅδην βαδίσωμεν, ὅπως ἴδωμεν πῶς ἐκεῖ ποτε τὸν τῷ κράτει κραταιὸν κατὰ κράτος κρατεῖ τοῦ κράτους κρατοτύραννον, καὶ λαῷ πανστρατὶ τῇ

αὐτοῦ ἀστραπῇ τὰς ἀθανάτους ἐκείνας τῶν φαλάγγων ἀχειρὶ χειροῦται τάξεις· θύρας ἀθύρους ἄρας ἐκ μέσου, καὶ πύλας ἀξύλους τῷ ξύλῳ τοῦ σταυροῦ Χριστὸς ἡ θύρα κατακλάσας, ἥλοις τε τοῖς ἐνθέοις μοχλοὺς αἰωνίους συντρίψας καὶ συνθλάσας καὶ δεσμοῖς χειρενθέοις τὰς ἀλύτους ἁλύσεις ὡς κηρὸν διαλύσας».

[56] Ἁγίου Ἐπιφανίου Κύπρου, Λόγος εἰς τὴν θεόσωμον ταφὴν τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, Γ,Ἔνθ΄ἀνωτ., PG 43, 460AB.

[57] Ἁγίου Ἐπιφανίου Κύπρου, Λόγος εἰς τὴν θεόσωμον ταφὴν τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, Γ΄, Ἔνθ΄ἀνωτ., PG 43, 464 B.

[58] Στιχηρὸν Ἑσπερινοῦ Μ. Σαββάτου.

[59] Στιχηρὸν Ἑσπερινοῦ Μ. Σαββάτου.

[60] Ἁγίου Ἰωάννου Χρυσοστόμου, «Κατηχητικὸς εἰς τὸ Ἅγιον Πάσχα», PG 59, 721–722 καὶ 723–724.

[61] Ἔνθ΄ἀνωτ., 723–724.

[62] Ἁγίου Ἰωάννου Χρυσοστόμου, «Κατηχητικὸς εἰς τὸ Ἅγιον Πάσχα», PG 59, 721–722.

[63] Α΄ Κορ ιε΄ 19–22.

[64] Ἰω η΄ 51.

[65] Α΄ Κορ ιε΄ 26. 55–57.

[66] Α΄ Κορ ιε΄ 45–49.

[67] Βλέπε σημ. 2.

[68] Π. Γεωργίου Μεταλληνοῦ, «Θανάτου ἑορτάζομεν νέκρωσιν…», Κυριακάτικη Ἐλευθεροτυπία, 17 Ἀπριλίου 2001, bit.ly/3e4HpQJ.

[69] Πατριάρχου Βαρθολομαίου Α΄, Πατριαρχικὴ Ἀπόδειξις ἐπὶ τῷ Ἁγίῳ Πάσχα 2015, bit.ly/3xDmADN.